

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 330.1

Васюк М.В.
аспірант

*Державної навчально-наукової установи
«Академія фінансового управління»
Міністерства фінансів України*

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТОКИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ТА ЇХ АНАЛІЗ

У статті розглянуто базові параметри фінансового моніторингу з огляду на безпекову ситуацію. Досліджено питання формування інформаційних потоків під час організації функціонування системи фінансового моніторингу та їх аналіз. У контексті організаційно-інформаційного аспекту проведено дослідження суб'єктів, задіяних у сфері фінансового моніторингу.

Ключові слова: параметри фінансового моніторингу, структура системи та суб'єктів первинного фінансового моніторингу, інформаційні потоки у сфері фінансового моніторингу, матриця аналізу ризикованих фінансових операцій.

Васюк М.В. ИНФОРМАЦИОННЫЕ ПОТОКИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА И ИХ АНАЛИЗ

В статье рассмотрены базовые параметры финансового мониторинга с учетом ситуации в сфере безопасности. Исследован вопрос формирования информационных потоков при организации функционирования системы финансового мониторинга и их анализ. В контексте организационно-информационного аспекта проведено исследование субъектов, задействованных в сфере финансового мониторинга.

Ключевые слова: параметры финансового мониторинга, структура системы и субъектов первичного финансового мониторинга, информационные потоки в сфере финансового мониторинга, матрица анализа рискованных финансовых операций.

Vasiuk M.V. INFORMATION FLOWS, AT THE ORGANIZATION OF FUNCTIONING OF SYSTEM OF FINANCIAL MONITORING AND ANALYSIS

In epy article the basic parameters of financial monitoring were considered within the situation in taking the vsphere of security. The article is devoted to the question of formation of information flows in the organization of functioning of system of financial monitoring and analysis. The research concerning subjects involved in the field of financial monitoring was conducted within the context of the organizational and informational aspect.

Keywords: options, financial monitoring, the structure of the system and the entities of initial financial monitoring, the flow of information in the field of financial monitoring, the matrix of analysis of risky financial transactions.

Постановка проблеми. Залучення інституційних структур приватного та державного сектору до реалізації заходів із питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення передбачає розбудову системи фінансового моніторингу. Водночас постає питання налагодження ефективної системи обміну інформаційними потоками та організації функціонування системи фінансового моніторингу в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи функціонування системи фінансового моніторингу досліджувались у роботах Абрамова В.І., Бінцько І.Ф., Вашай Ю.В., Гаврілішина А.П., Голікова І.В., Горячева К.С., Довганя Ж., Дорошенко О.О., Клименко А.О., Луцького І.М., Михаліцької Н.Я., Орлюк О.П., Петрова К.Я., Прошуніна М.М., Сак Т.В., Смолянюк В.Ф., Сухорукова А.І., Ситнік Г.П., Харазішвілі Ю.М., Шлемко В.Т., Бандурка О.М., Духова В.Є., Маніва З.О., Пастернак-Таранушенко Г.А., Хакер Дж.С., Червякова І.М. та ін.

Слід зазначити, що питання фінансового моніторингу вже достатньо досліджувались у працях перелічених вище вчених, але з погляду розвитку інформаційних потоків під час організації функціонування системи фінансового моніторингу необхідно провести поглиблене вивчення окресленого питання.

Мета статті полягає у дослідженні заданих параметрів фінансового моніторингу, системи та суб'єктів первинного фінансового моніторингу, відповідних інформаційних потоків під час організації функціонування системи у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в контексті формування таких потоків та їх подальшого аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи питання заданих параметрів фінансового моніторингу, системи та суб'єктів первинного фінансового моніторингу, відповідних інформаційних потоків під час організації функціонування системи у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в контексті формування таких потоків і їх подальшого аналізу, необхідно врахувати ступінь важливості таких процесів за умови сьогоденних викликів з огляду на безпекову ситуацію в Україні.

Для визначення параметрів системи фінансового моніторингу досліджено Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон № 1702). Результати дослідження сформовано у вигляді схеми (рис. 1) [1].

Отже, задані параметри системи фінансового моніторингу повинні сприяти налагодженню ефективної системи фінансового моніторингу, у тому числі щодо формування інформаційних потоків та їх подальшого аналізу.

Основою інформаційних потоків під час організації функціонування системи фінансового моніторингу є інформація про фінансові операції та їх зв'язок із відповідними учасниками фінансових операцій.

Відповідно до Закону № 1702, термін «фінансова операція» вживається в такому значенні: «Будь-

які дії щодо активів клієнта, вчинені за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу або про які стало відомо суб'єкту державного фінансового моніторингу в рамках виконання цього Закону».

За умови наявності ризиків проведення фінансових операцій із метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення такі операції виступають об'єктом фінансового моніторингу з боку спеціально уповноваженого органу (Держфінмоніторингу).

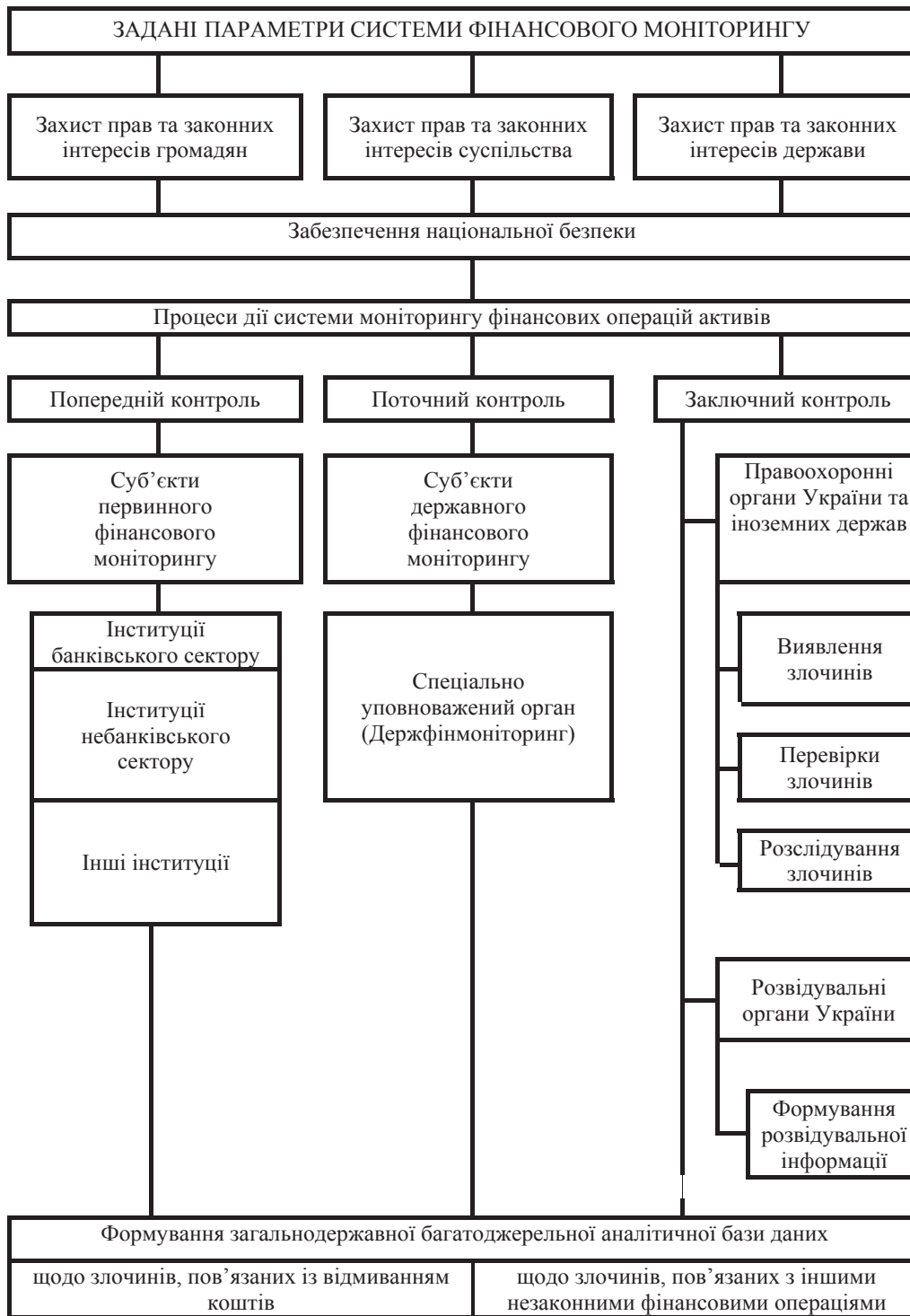

Рис. 1. Параметри системи фінансового моніторингу

Джерело: складено автором на основі аналізу Закону № 1702

Розглядаючи питання проведення фінансових операцій на макrorівні, слід зазначити, що наявність певних активів є запорукою розвитку будь-якої економіки та основою національної безпеки країни. Своєю чергою, від операцій із такими активами (особливо коштами) залежить сталий економічний розвиток чи занепад країни в цілому.

Досліджуючи питання функціонування системи, відзначимо, що діяльність будь-якої системи передбачає цілеспрямований вплив суб'єкта управління на певні процеси для забезпечення досягнення заданих параметрів.

Отже, розглядаючи це твердження під кутом організації функціонування системи фінансового моніторингу, можна виділити такі важливі ключові інститути управління з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

- фінансові посередники (суб'єкти первинного фінансового моніторингу);
- спеціально уповноважений орган (далі – Держфінмоніторинг), суб'єкти державного фінансового моніторингу;
- правоохоронні органи;
- розвідувальні органи.

Відповідно до статті 5 Закону № 1702, система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів. Усі інститути зазначеної системи та їх зв'язки наведено у схемі (рис. 2).

Під час проведення Держфінмоніторингом аналізу інформації про фінансові операції використовується різноманітна інформація, яка отримується від фінансових посередників (суб'єктів первинного фінансового моніторингу), суб'єктів державного фінансового моніторингу, державних органів та інших юридичних чи фізичних осіб.

Головним міжнародним документом, який визначає загальні засади формування інформаційних потоків, під час організації функціонування системи фінансового моніторингу та їх аналізу є Рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансування тероризму (FATF), які прийнято 16 лютого 2012 р. на Пленарному засіданні FATF.

Зазначені Рекомендації є основним джерелом міжнародних стандартів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Фінансові установи та визначені нефінансові установи і професії, відповідно до Рекомендацій FATF 9 – 23, а також елементів Рекомендації 1, 6 та 29, належним чином зобов'язані вживати запобіжних заходів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення відповідно до їх ризиків, та звітувати до уповноваженого органу з питань фінансового моніторингу [2].

Для упередження бути використаними для легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та оцінки рівня ризиків, фінансові установи та визначені нефінансові установи і професії розробляють та застосовують політику у сфері фінансового моніторингу, внутрішній контроль та програми адекватного зниження таких ризиків, застосовують відповідні заходи належної перевірки клієнтів для ідентифікації та

перевірки (у тому числі бенефіціарних власників) і проводять постійний моніторинг, відповідним чином виявляють та повідомляють про підозрілі операції та дотримуються інших вимог у зазначеній сфері.

Як результат, це веде до збільшення кількості інформаційних потоків між різними інституціями з питань фінансового моніторингу та зменшення випадків відмивання коштів і фінансування тероризму в межах цих установ.

У зв'язку з прийняттям у 2012 р. нових Рекомендацій FATF відбулись значні зміни у національному законодавстві. Так, за результатами аналізу Рекомендацій Верховною Радою України прийнято нову редакцію Закону № 1702.

Згідно із Законом № 1702, суб'єкти первинного фінансового моніторингу подають до Держфінмоніторингу інформацію про фінансові операції, які, відповідно до законодавства, підлягають обов'язковому та/або внутрішньому фінансовому моніторингу. Відповідно до змін на законодавчому рівні переглянуто ознаки фінансових операцій, які підлягають обов'язковому та/або внутрішньому фінансовому моніторингу. Збільшено порогову суму для проведення обов'язкового фінансового моніторингу.

За результатами дослідження статистичної звітності Держфінмоніторингу встановлено, що найбільш активно спеціально уповноважений орган отримує повідомлення про фінансові операції за ознаками обов'язкового фінансового моніторингу, частка таких операцій за останні три роки становить у середньому понад 72,0% (2013 р. – 653 645,0 повідомлень, 67%; 2014 р. – 780 234,0 повідомлень, 61%; 2015 р. – 3 873 967,0 повідомлень, 89%).

Також Держфінмоніторинг отримував повідомлення про фінансові операції за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу, частка таких операцій за останні три роки становить у середньому понад 26,3%

(2013 р. – 312 898,0 повідомлень, 32%; 2014 р. – 490 617,0 повідомлень, 38%; 2015 р. – 407 462,0 повідомлень, 9%).

Інші фінансові операції, які отримує Держфінмоніторинг за ознаками обов'язкового та внутрішнього моніторингу та на запит щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій, становлять 1%.

Щодо інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення, Держфінмоніторинг у рамках завдань, визначених законодавством, здійснює збирання, оброблення та проводить аналіз (операційний і стратегічний).

У разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення або підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням суспільно-небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України як злочин, Держфінмоніторинг подає до правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, а також розвідувальних органів України для проведення оперативно-розшукової діяльності відповідні, узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали).

Таким чином, передані узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) містять відомості про фінансові операції, які можуть підлягати як обов'язковому, так і внутрішньому моніторингу.

Аналіз статистичних даних засвідчив, що в 2013–2015 рр. Держфінмоніторингом передано 1 982 уза-

гальнених та додаткових узагальнених матеріалів (із них 1 128 узагальнених та 854 додаткових узагальнених матеріалів), зокрема [3–5]:

2013 р. – 522 узагальнені та додаткові узагальнені матеріали

(із них 288 узагальнених та 234 додаткових);

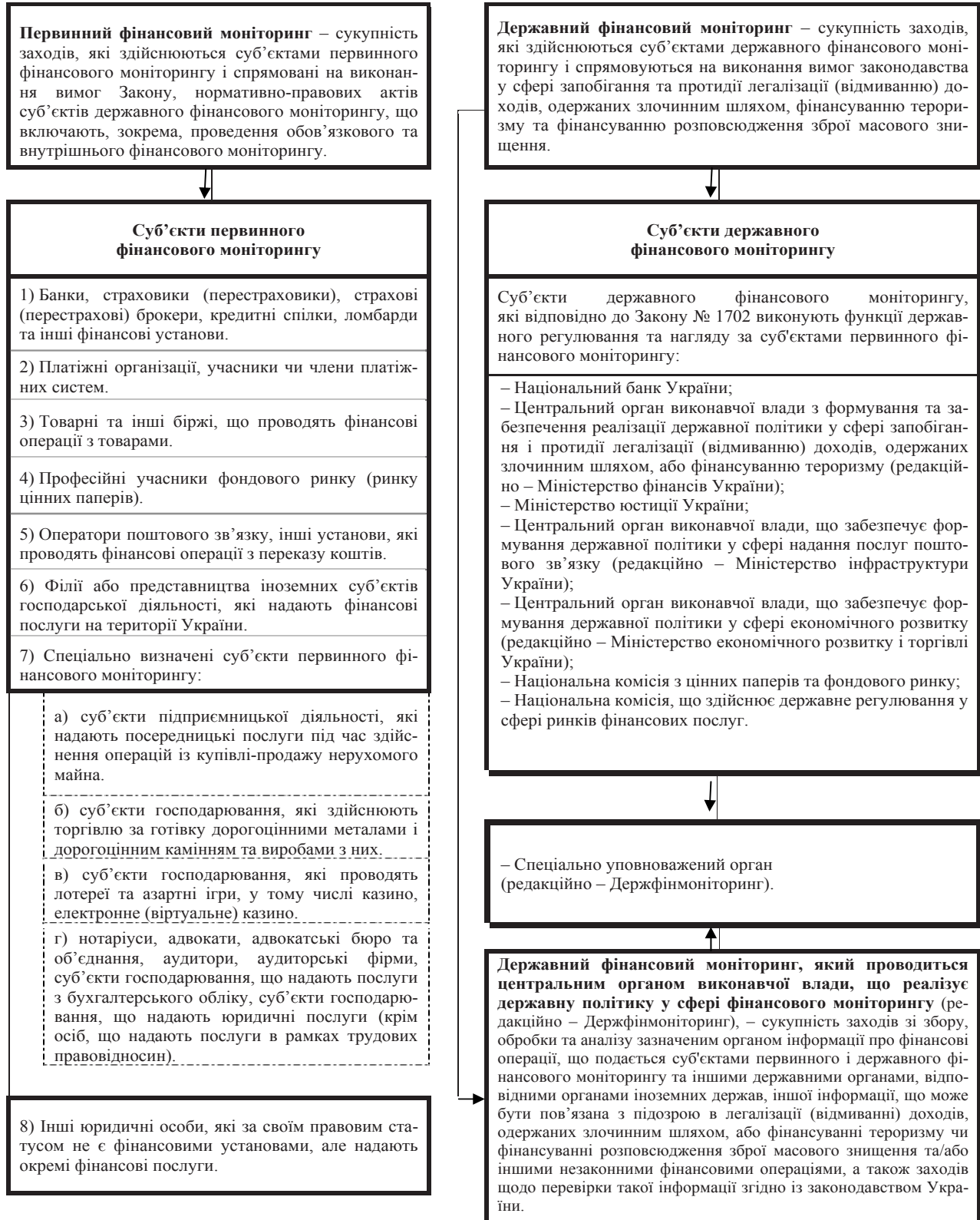

Рис. 2. Система та суб'єкти фінансового моніторингу

Джерело: складено автором на основі аналізу Закону № 1702

2014 р. – 774 узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів
(476 та 298 відповідно);

2015 р. – 686 узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів

(з них 364 та 322 відповідно).

У рамках системи фінансового моніторингу отримана інформація повинна забезпечити захист фінансової системи та економіки від загроз легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Побудовані інформаційні потоки необхідно спрямувати так, щоб зміцнити цілісність фінансового сектору та підсилити безпекову ситуацію в країні.

Сформований спектр різноманітної фінансової інформації та іншої відповідної інформації дає змогу підвищити рівень виявлення ризикованих операцій та їх аналіз, а також збільшити ефективність діяльності компетентних органів для розслідування випадків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Проведення заходів із питань фінансового моніторингу суб'єктами фінансового моніторингу базується на основі системи ідентифікації фінансових операцій відповідно до визначених ознак або встановлення ризикованих операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення.

Розглядаючи питання аналізу фінансових операцій щодо їх причетності до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення, можна виділити такі моделі:

1) повідомлення уповноваженого органу про всі фінансові операції, сума яких перевищує визначену межу;

2) інформування про фінансові операції, щодо яких виникають підозри;

3) заборона на здійснення значних фінансових операцій із певною групою операцій та за визначених умов.

За результатом опрацювання повідомлень про фінансові операції Держфінмоніторинг проводить аналіз та оцінку ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Наслідком таких кроків є реалізація умовної матриці аналізу інформаційних потоків, отриманих у вигляді повідомлень про фінансові операції (табл. 1).

Запропонована матриця аналізу інформаційних потоків, отриманих у вигляді повідомлень про фінансові операції, дає Держфінмоніторингу змогу зважено розподілити свої ресурси та забезпечити проведення аналізу та оцінку ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Налагодження інформаційних потоків із питань фінансового моніторингу сприяє забезпеченню формуванню надійної, точної й оновленої інформації. Своєю чергою, це надає можливість компетентним органам зважено розподіляти свої ресурси для використання цієї інформації з метою проведення її перевірки.

Кінцевим результатом функціонування системи фінансового моніторингу є процес переслідування злочинців у судовому порядку та застосування ефективних, пропорційних і переконливих санкцій до засуджених.

Складові частини системи (розслідування, кримінальне переслідування, засудження і санкції) функціонують послідовно для зменшення ризиків лега-

Таблиця 1

Матриця аналізу інформаційних потоків, отриманих у вигляді повідомлень про фінансові операції

Інформаційні потоки у вигляді повідомлень про фінансові операції	Розмір можливих збитків	Якість попереджувальних заходів ПОД/ФТ/ФЗМ			
		Максимальні заходи	Оптимальні заходи	Заходи щодо проведення подальшого спостереження	Заходи щодо поточного моніторингу
		A	B	C	D
Операції з високим ризиком					
1. Повідомлення про фінансові операції, які мають ознаки фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення	V/C/M	A1	B1	C1	D1
2. Повідомлення про фінансові операції, які мають ознаки вчинення злочинів	B	A2/1	B2/1	C2/1	D2/1
	C/M	A2/2	B2/2	C2/2	D2/2
3. Повідомлення про фінансові операції, які мають ознаки відмивання коштів	B	A3/1	B3/1	C3/1	D3/1
	C/M	A3/2	B3/2	C3/2	D3/2
Операції із середнім ризиком					
4. Повідомлення про фінансові операції, які мають ознаки сумнівних	B	A4/1	B4/1	C4/1	D4/1
	C	A4/2	B4/2	C4/2	D4/2
	M	A4/3	B4/3	C4/3	D4/3
5. Повідомлення про фінансові операції, які мають ознаки підозрілих		A5	B5	C5	D5
Операції з низьким ризиком					
6. Повідомлення про фінансові операції, які відповідають заданим параметрам обов'язкового моніторингу та звичайному характеру діяльності клієнта		A6	B6	C6	D6

Джерело: складено автором на основі аналізу Закону № 1702

лізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення. У кінцевому рахунку перспектива виявлення, засудження та покарання змушує відмовитись потенційних злочинців від скоєння злочинів, визначених Кримінальним кодексом України.

Висновки. Задекларовані параметри системи фінансового моніторингу в цілому визначають усі ключові елементи фінансової безпеки. Результати проведеного дослідження свідчать про значне коло суб'єктів, які задіяні у формуванні інформаційних потоків, для забезпечення сталого функціонування системи фінансового моніторингу. Чинним законодавством у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на достатньому рівні врегульовано питання функціонування системи фінансового моніторингу та суб'єктів фінансового моніторингу.

Ієрархія суб'єктів фінансового моніторингу має чітку та логічну структуру, яка на принципах оперативності, надійності та захищеності дає змогу здійснювати обмін інформацією з питань фінансового моніторингу.

Водночас варто звернути увагу на те, що Спеціально уповноважений орган більше інформації про

фінансові операції отримує за ознаками обов'язкового моніторингу, що може свідчити про недостатню увагу суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо проведення внутрішнього фінансового моніторингу.

Таким чином, постає перспективне питання дослідження механізму формування інформації про фінансові операції відповідно до ознак обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу та її подальшого аналізу в рамках ризикоорієнтовного підходу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
2. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf.
3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=545&art_id=15331&lang=uk.
4. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=548&art_id=17851&lang=uk.
5. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=550&art_id=21591&lang=uk.

УДК 336.41

Годованець О.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри аудиту, ревізії та аналізу

Тернопільського національного економічного університету

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ

Статтю присвячено дослідженню теоретичних засад здійснення митного контролю. Виокремлено основні елементи, які формують цілісну систему митного контролю в Україні. Розкрито сутність та економічний зміст митного контролю в умовах формування новітньої філософії його здійснення.

Ключові слова: митний контроль, митне оформлення, митна справа, митна послуга, митна система, система управління ризиками.

Годованець А.В. ТАМОЖЕННИЙ КОНТРОЛЬ: СУЩНОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Статья посвящена исследованию теоретических основ осуществления таможенного контроля. Выделены основные элементы, которые формируют целостную систему таможенного контроля в Украине. Раскрыты сущность и экономическое содержание таможенного контроля в условиях формирования новой философии его осуществления.

Ключевые слова: таможенный контроль, таможенное оформление, таможенное дело, таможенная услуга, таможенная система, система управления рисками.

Godovanets A.V. CUSTOMS CONTROL: THE NATURE AND ECONOMIC CONTENT

The theoretical principles of customs control are examined. The basic elements that form a coherent system of customs control in Ukraine are given. The essence and economic content customs control in the formation of modern philosophy of its implementation is analyzed.

Keywords: customs, customs clearance, customs, customs services, customs system, risk management system.

Постановка проблеми. Зовнішня торгівля виступає важливою сферою національної економіки України, залежність від якої з кожним роком зростає та визначає необхідність формування стратегій безпеки світової торгівлі для усунення перешкод в її розвитку. Важливим чинником, що впливає на безпеку переміщення товарів через митний кордон держави, є здійснення надійного митного контролю, що забез-

печують органи ДФС України. Їх основна функція – побудова системи контролю, яка дає змогу усунути протиправні дії як із боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, так і з позиції організації діяльності митниць. При цьому втручання митних органів у процесі здійснення митного контролю у зовнішньоторговельні операції повинне бути зведено до мінімуму. Це головна умова в усуненні перешкод на